

Glimmingehus

SVENSKA KULTURMINNEN 7

Glimmingehus

Anders Ödman

Riksantikvarieämbetet

Omslagets framsida: Foto: Bengt A. Lundberg, Riksantikvarieämbetet.

Omslagets baksida: *Rekonstruktion av Glimmingehus vindbrygga med en smal "nattbrygga" och en bred "dagbrygga". Rekonstruktionen bygger på de timmerdetaljer som påträffades då bryggan hittades vid vallgravsutgrävningen.*

Teckning: Jan Antreski.

Glimmingehus

ingår som nr 7 i serien Svenska kulturminnen, som är en serie vägledningar till några av vårt lands intressantaste kulturminnen. En aktuell förteckning kan beställas från Riksantikvarieämbetet.

Författare: Anders Ödman, museichef, Lunds Universitets Historiska Museum

Fotograf: Rolf Salomonsson (färg), där ej annat anges

Ritningar: Agneta Hildebrand, Riksantikvarieämbetet, där ej annat anges

Redaktör och layout: Agneta Modig

Första upplagan, fjärde tryckningen

ISBN 91-7209-064-2

Utgivare: Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 Stockholm.

Tel. 08-5191 8000. Fax 08-5191 8083. www.raa.se e-post: bocker@raa.se

Tryck: Åbergs Tryckeri AB, Tomelilla 2004

Vy över slätten.

Skånska borgar

I Skåne finns ungefär 150 platser där det står en borg eller där sägen och källor säger att en borg en gång har funnits. De äldsta kända skånska borgarna är ett par fornborgar från folkvandringstiden (omkring 500 e. Kr.) – en på Stenshuvud och en som kallas Hälleberga backe i Gumlösa socken i norra Skåne.

Nästa borgbyggarperiod inföll under Harald Blåtands regeringstid (ca 935–ca 985) då de så kallade Trälleborgarna byggdes. De är stora cirkulära vallanlägg-

ningar med plats för många krigare som kunde skydda det då enade Danmark mot yttre fiender och inre splittring. Ett exempel på en sådan borg finner man i Trelleborg där den har gett hela staden dess namn.

Den första medeltida borgbyggnadsperioden inföll under 1100-talet då kungen, ärkebiskopen och deras närmaste krets byggde borgar av alla de slag. Tornborgar, ringmursborgar och praktfulla palats växte upp i oroliga hörn av det danska ri-

I Skåne finns över 150 platser där det ligger eller har legat borgar. I de flesta fall finns endast obetydliga rester kvar att se och ibland är borgplatsen helt uppodlad och plöjd.

Databearbetning: Kenneth Behrman/Anders Ödman.

ket, i anslutning till handels- och produktionsområden eller på vackra platser som bjöd på goda jaktmöjligheter.

De flesta borgarna i Skåne byggdes under det danska inbördeskriget (1250–1360). Under denna period var största delen av Danmark förpantat och Skåne kom att förvaltas av Holsteinska grevar fram till 1332 då den svenske kungen Magnus Eriksson invaderade och köpte landskapet. Strider stod mellan alla upp-tänkliga grupper i samhället och alla som drogs in i striderna försökte bygga sig en borg. Stora kungliga borgar som Kärnan i Helsingborg och Lindholmen vid Svedala byggdes av tegel och sten, vilket också högadeln kunde kosta på sig, som vid Gladsaxehus eller Turestorps ö i närheten av Lindholmen. Lågadelns väpnare fick däremot hålla sig till billigare lösningar som vi kan finna exempel på i Vittsjöborg eller Härlövsborg där trä och jord varit de huvudsakliga byggnadsmaterialen.

År 1360 kom Valdemar Atterdag med en stor här över Öresund till Skåne och befriade landskapet som åter blev danskt. Många av borgarna brändes vid detta tillfälle och när Valdemar Atterdags dotter Margrete I blev unionsdrottning införde hon ett borgbyggnadsförbud år 1396. Förbudet gällde ända fram till Kung Hans handfästning år 1483 då adeln åter hade blivit stark och kunde få kungen att upphäva borgbyggnadsförbudet.

Just i denna period hade adelsmän och borgare börjat bygga stora hus av sten eller tegel i stället för trä och korsvirke. Vissa

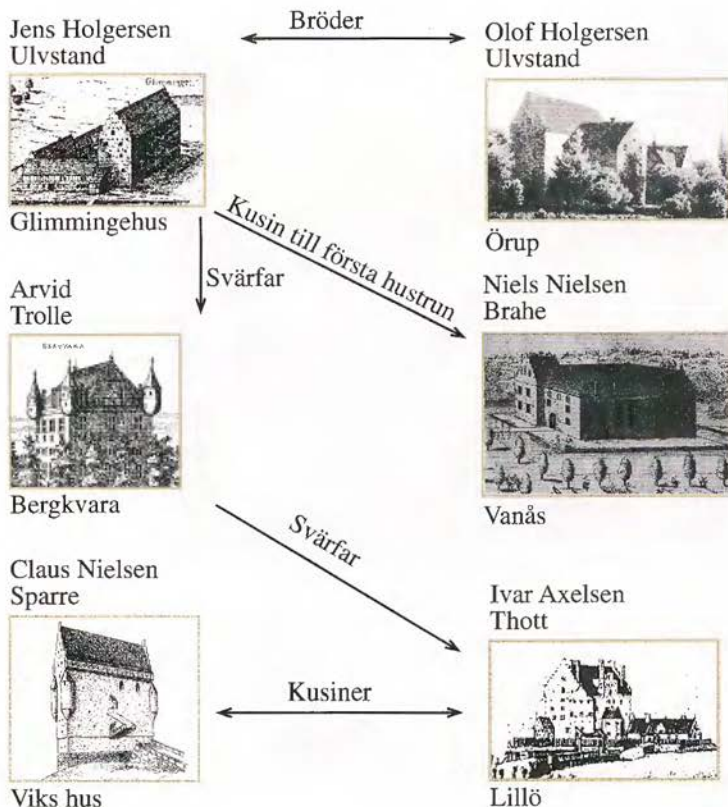
hade råd att bygga mycket stora stenhus på sina lantliga huvudgårdar och dessa byggnader har benämningen *fasta hus*. Bostadsfunktionen är i de flesta fasta hus prioriterad såsom i Bollerup medan Glimmingehus i detta hänseende utgör ett unikum med alla sina dödsfällor från vindbrygga till vind.

Under 1500-talet byggdes de sista privatborgarna. Adeln hade därefter inte längre någon möjlighet att bygga så starka försvarsanordningar att de kunde skydda sina hus mot artilleriet som vid denna tid hade utvecklats till ett övermäktigt hot. Under Grevefejden (1533–1536) visade det sig att de fasta husen var svåra att försvara och bland annat på Lillö kompletterades huset med två diagonalställda hörntorn. Endast en privatborg i Skåne, Stjärneholm vid Skurup, byggdes vid 1500-talets början så att den kunde motstå artillerield. Utanför vallgravarna har man här uppfört höga jordvallar som har skyddat husen. I övrigt är det vid denna tid kungen som bygger fästningar i och runt städerna. Ännu kan man i Malmö och Kristianstad se resterna av dessa gigantiska befästningar där låga kanontorn, tjocka tegelmurar och mäktiga jordvallar, bakom breda vallgravar i flera linjer, skyddade staden och garnisonen.

Adeln byggde vid denna tid i stället herrgårdar där komfort och god boendestandard styrde arkitekturen. Ibland var herrgården ännu omgiven av den medeltida vallgraven som en symbol och en gräns mellan frälse och bönder.

Tillhörde man högadeln så skulle man också helst bo i ett så kallat fast hus. Högadelns släkter gifte sig med varandra och därför kom de fasta husen att ha en "släktrelation" till varandra. Uppställningen visar endast ett axplock av de "släktrelaterade" husen.

Databearbetning Anders Odman.

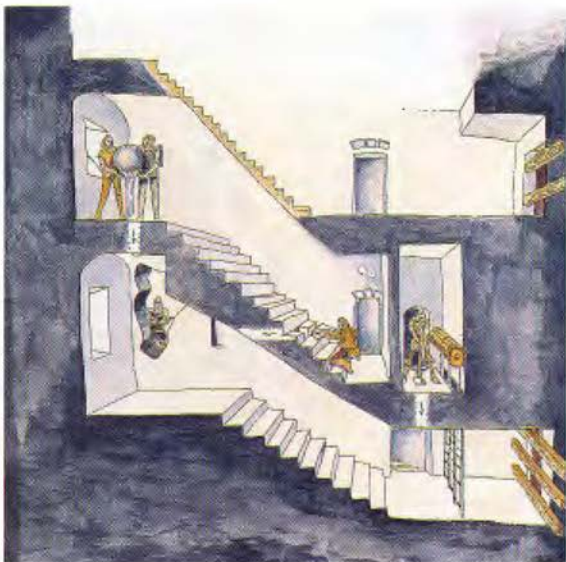

Det fasta huset

Redan under 1100-talet byggdes stenhus i Skåne men först under 1400-talet började man mera allmänt – bland de förmögnare familjerna – att bygga sina boningshus av sten. De flesta byggdes i städerna och inrymde förutom borgarens bostad också verkstäder, magasin och butikslokaler. Borgaren bodde gärna på andra våningen och de övriga våningarna uppläts åt den rörelse som husägaren bedrev. Under 1400-talet började också adel och bisko-

par att bygga stenhus på sina huvudgårdar ute på landet. Man räknar med att drygt 160 fasta stenhus byggdes i Danmark och Sverige från år 1400 och fram till 1550, men såväl antalet som dateringen är osäker. De ursprungliga fasta husen sitter ofta inmurade och dolda i senare tiders om- och tillbyggnader, som i Västra Tommarp och Vanås, och är därför svåra att komma åt för uppmätning och datering.

Varför de fasta husen började byggas

Glimmingehus är känt för alla de listiga "dödsfällorna" som skulle möta en inkräktare. Teckning Jan Antreski.

under 1400-talet har forskare funderat över under det senaste seklet. Då man i början av 1900-talet sökte förklaringen fann man det troligt att de fasta husen byggts som "kamouflerade" borgar under borgbyggnadsförbudet men anledningen är snarare att det hade vuxit fram en ekonomi som medgav att man byggde stenhus och att det fanns entreprenörer som kunde bygga husen. Man hade råd att överge ett äldre byggande med trä och korsvirke för en stabil stenkonstruktion. Försvarshänsynen har i de flesta fall varit underordnade komfortbehovet men i denna avvägning utgör Glimmingehus ett undantag med alla sina "dödsfällor". Besöker man "grannborgen" Bollerup finner man här en måttfull murtjocklek, stora fönsteröppningar och vackert välvda salar. Detta är ett bostadspalats liksom de flesta övriga fasta husen. Kanonen hade introducerats hos Nordens härar under 1400-talet och mot artillerield utgjorde de

fasta husen ett dåligt skydd. Borgbyggarna på kontinenten utnyttjade vid denna tid en mängd åtgärder som skydd mot kanoneld men i Skandinavien gick utvecklingen sin egen väg. Med sina vallgravar och tjocka murar utgjorde de fasta husen ett skydd mot bondeupplopp men inte mot kungens män.

I de nordiska länderna blev det fasta huset högadelns boning. Ivar Axelsson Thott byggde ett av de första fasta husen – Lillö – på en ö ute i Helgeån vid Kristianstad och hans kusin Claus Nielsen Sparre byggde Viks hus i Uppland samtidigt som Ivar Axelssons svärson Arvid Trolle byggde Bergkvara vid Växjö. Arvid Trolle var svärfar till Jens Holgersen Ulvstand, vilken som bekant byggde Glimmingehus och vars bror Olov Holgersen byggde Örups stenhus. Alla var de släkt och alla tillhörde de det översta skiktet i samhället och alla ville de ha en bostad värdig deras rang.

Glimmingehus – det eviga forskningsobjektet

Man har alltid trott sig veta att Glimmingehus byggdes år 1499, för på den stora stentavlan över ingången står det ju att Jens Holgersen Ulvstand, dagen efter Sankte Valborgs dag detta år, lät lägga grundstenen till huset. Allt sedan 1600-talet har man tagit detta för givet och endast någon enstaka forskare har tyckt att huset har en märkligt ålderdomlig karaktär för att vara byggt vid denna tid. Huset har i litteratur och forskning blivit en symbol för den "nordiska riddarborgen" och anses vara Skandinaviens bäst bevarade riddarboning. Selma Lagerlöfs berättelse om råttorna i Glimmingehus källare i "Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige" och byggnadens monumentala intryck i det bördiga skånska landskapet samt icke att förglömma, bilden av Glimmingehus på de svenska 20-kronors-sedlarna, gör platsen till ett av de stora nationella turistmålen.

Under de senaste åren har ägaren av borgen, Riksantikvarieämbetet, rustat upp anläggningen. Ett entréhus, en nyinredd restaurang med café samt en ny museibygnad har gjort Glimmingehus till en modern, attraktiv turistanläggning. Mycket har blivit förändrat och förbättrat men huset står där lika oförändrat som det har gjort i 500 år.

Huset har en märklig historia – i knappt 50 år var det en praktboning åt den danska högadeln, i 400 år användes huset som magasin och under de senaste 150 åren har Glimmingehus varit ett favoritobjekt för medeltidsforskarna. Många är de artiklar och böcker som producerats

Glimmingehus lockade tidigt till sig forskare som undersökte och beskrev huset. På bilden poserar två lundaforskare vid porten någon gång omkring sekelskiftet. Av platsen för träddörren till höger syns idag inga spår.

Foto: Lunds Universitets Historiska Museum.

utifrån undersökningar på Glimmingehus. Denna lista med böcker och artiklar skrivna av flera generationer svenska forskare är inte fullständig men nog så digera:

C.G. Brunius: 1844. Glimminge faste steenhus i Christianstad lehn.

Hans Hildebrand: 1903. Glimmingehus. (Sveriges Medeltid.)

C.G. Weibull: 1906. En tillernad förstöring av Glimmingehus.

Otto Rydbeck: 1909. Glimmingehus. (Svenska slott och herresäten.)

Adele Rosenkranz: 1909. Beskrifning öfer Glimmingegård.

Nils Lithberg: 1910. Glimmingehus.

Sten Anjou: 1926. Köksavdelningen å Glimmingehus. (Fornvännen.)

Nils Lithberg: 1927. Glimmingehus och Gotland. (Fornvännen.)

Bengt Thordeman: 1927. Omkring trädgårdsbordet på Glimmingehus. (Fornvännen.)

Sten Anjou: 1927. Ett medeltida trädgårdsbord på Glimmingehus. (Fornvännen.)

Per Axel Olsson: 1922. Glimmingehus. (Skånska Herreborgar.)

Kurt K:son Ljungmo: 1923. Glimmingehus och sydöstra Skåne.

August Hahr: 1930. Glimmingehus. (Nordiska borgar från medeltid och renässans.)

Otto Rydbeck: 1932. Glimmingehus. (Svenska fornminnesplatser.)

Erik Lundberg: 1935. Glimmingehus. (Svensk bostad.)

Erik B. Lundberg: 1935–36. Arkeologisk undersökningsrapport.

Evert Wrangel: 1938. Glimmingehus. (En bok om borgar.)

Gunnar Svahnström: 1939. Arkeologisk undersökning.

Alf Åberg: 1960. Glimmingehus. (Skånska slott och deras herrar.)

Torsten Andersson: 1962. Glimminge, Lillö och det fasta huset. (Ale.)

Jan Svahnberg: 1963. Adam van Dürens skulpturer i Glimmingehus. (Fornvännen.)

Sven T. Kjellberg: 1966. Glimmingehus. (Skånska slott och herresäten.)

Egon Thun: 1966. Glimmingehus.

Oscar Reutersvärd: 1976. Vildmännen i danska riksvapnet och deras halvbroder på Glimmingehus. (Tomelilla hembygdskets årsbok.)

Curt Wallin: 1979. Jens Holgersen Ulvstand och Glimmingehus.

Sten Åke Nilsson: 1988. Lejonet och vildmannen – Glimmingehus ikonografi (Kungl. Vitterhets, Historie och Antikvitetsakademien Årsbok).

Glimmingehus i de skrivna källorna

Att det har blivit så mycket skrivet beror bland annat på att Glimmingehus har sagts vara nordens bäst daterade borg, eftersom plattan över dörren har ett årtal och ett datum. Det är också Nordens bäst bevarade borg där i stort sett allting är i ursprungligt skick och inga omfattande renoveringar har förvanskats byggnaden. Detta har lockat den långa raden av forskare vars arbetsmaterial var huset med dess stensulpturer och det skrivna källmaterial som nämner Glimmingehus och dess ägare. Källorna är inte många och de avslöjar aldrig något om tankarna bakom borgbygget, tiden för detta eller livet på borgen. Man får en rad av namn och årtal och kan på så sätt se en skymt av det medeltida Glimmingehus och dess ägare. Källorna här nedan är ett urval av de dokument som nämner Glimminge samt ytterligare några som ger en liten inblick i Jens Holgersens liv.

1435. Hindrik Gertsen riddare till Glæmyngæ sätter sitt sigill under en donationshandling, och dör samma år. Hindrik var broder till ärkebiskop Jacop.

1435. Holger Hindriksen skriver sig till Glimminge.

1485. Holger Hindriksen Ulvstand till Glimminge skänker en gård till Tomarps Kloster och dör samma år.

1486. Jens Holgersen är länsman på Lindholmens borg.

1487. Trädgårdsbordet i borgen är daterat till detta år. Holger var då död och änkan Berete Jensdatter Rosensparre har gården. Sonen Jens Holgersen blev

Över dörren till Glimmingehus sitter den minnestavla som Jens Holgersen Ulfstand satte upp till minne av sig själv, sina två hustrur och grundläggningen av huset i maj månad 1499.

länsman på Gotland. I vilken trädgård stod bordet? Glimmingehus var ju inte byggt.

1491. Jens Jude var Jens Holgersens fogde på Glimminge. Jens Holgersen har då ärvt gården.

1492. Jens Holgersen skriver sig till Glimminge.

1494. Jens Holgersen van Glomiinge.

1499. Jens Holgersen lade första grundstenen enligt stentavlan.

1504. Jens Holgersen daterar ett brev i

Jens Holgersen Ulfstands gravsten i Vallby kyrka. Stenen är uppsatt i kyrkans vapenhus tillsammans med faderns, Holger Henriksen, gravsten. Teckningen är utförd av antikvitets-tecknaren Hilfeeling vid 1700-talets slut.

Foto: Lunds Universitets Historiska Museum.

1518. Jens Holgersen inbjuder gäster till Stora Glimminge med anledning av sin dotters bröllop i Ystad söndagen näst efter på tjugondag jul. Brevet dateras i Glimminge. Detta är andra och sista gången som Jens bevisligen varit på Glimminge.

1523. Jens Holgersen dog på Hyby gård vid Malmö.

1525. Alla Skånes herrgårdar utom Glimminge och Håckeberga brändes vid ett uppror.

1525. Otte Stisen Ulfeld blev av de skånska Herrarna satt i fängelse på Jens Holgersens borg Glimmingehus.

1535 ca. Ett brev nämner – ”en gård uti Glimminge by som Jens Holgersen bodde uti”. Bodde han i byn och inte på borgen?

Släkterna och heraldiken

Heraldik och släktskap har alltid intresserat den historiska forskningen. I släktträden får man ett åskådligt mönster av allianser, beroende och fiendskap där man kan sätta in sina nya rön. Adelsätterna började använda sina släktnamn först omkring 1500 men vapensköldarna, vars mönster och bilder ofta gav dem släktnamnen, hade varit i bruk under hela medeltiden. Omkring 1500 blev det viktigt för adelsmännen att visa att man tillhörde en frälseätt. Man skulle kunna härleda sina anor med 16 vapensköldar från sin moder och fader, bakåt i tiden. I de flesta fall blev det en uppgift för adelns kvinnor att bedriva släktforskningen. Jens Holgersens dotter Elsebe Jensdatter (död 1540) var en av de första att beskriva sin och sin make Claus Billes släkt i en handskrift med de 16 släktleden. Nästa kvinna som be-

Glimminge. Detta är första gången som vi vet att han bodde där!

1505. Adam van Düren daterar en stenrelief i huset.

1509. Jens Holgersen slutar som länsherre på Gotland.

1511. Jens Holgersen blir riddare och är amiral på skeppet Engelen.

1517. Jens Holgersen är länsmän på Sölvesborg.

Vapensköldarna användes redan under tidig medeltid men först under senmedeltiden kom sköldmärket att användas som släktnamn. Grundfärgerna på sköldarna var silver och guld vilket oftast återgavs med vit och gul färg. Teckning: Jan Antreski.

skrev släkten var Jens Holgersens fru Holgerds brors sondotter, Tycho Brahes syster, Sophie Brahe (död 1643). Hon författade "Den Stora Släktboken" på över 900 sidor som låg klar 1626. Slutligen skrev den tredje och sista i raden av släktens kvinnliga forskare, Thale Ulvstand, år 1644 en bok som dock till stor del är en avskrift av Sophie Brahes verk.

Urfadern till Ulvstandsätten ska enligt dessa kvinnliga hävdtecknare ha varit Martin von Minckwitz som under 1300-talet invandrade till Skåne från staden

Meissen i Sachsen. Hans vapen var likt Ulvstandsvapnet med tre spetsar, utgående från sköldens vänstra sida på ljus botten. När familjenamnet Minckwitz byttes till Ulvstand är det naturligtvis vargtänderna på skölden som har givit namnet. Martins son Gert Minckwitz gifte sig klokt och kom på så sätt in i den danska aristokratis högre skikt. Genom giftermålet fick han Glimminge vilket hans ene son, Hindrik Gertsen ärvde medan en annan son, Jacob Gertsen, blev ärkebiskop i Lund.

Ägarlängd till borgen Glimmingehus
Redovisningen är i ”rakt nedstigande led” där den som har Glimminge med sig i äktenskapet står först och maken/makan därefter. I de flesta fall har personerna i ägarlängden varit gifta upp till tre gånger vilket inte framgår av uppställningen.

efter 1350. Christence Jensdatter Urup,
gift med Gert Minckwitz.

ca 1400. Hindrik Gertsen Ulvstand, gift
med Kristine Due.

1439. Holger Hindriksen Ulvstand, gift
med Berete Jensdatter Rosensparre.

1485. Jens Holgersen Ulvstand, gift med
Margerethe Arvidsdatter Trolle.

1523. Börge Jensen Ulvstand, gift med
Magdalene Tygesdatter Krabbe.

1558. Margareta Börgesdatter Ulvstand,
gift med Erik Rosenkrantz.

Ägarläkter till storgården Glimmingehus

Under Rosenkrantz tid förändrades Glimmingehus från borg till storgård och huset förändrades till magasin. Denna del av husets historia har av tidigare forskare inte

tillmätts något större intresse. En intensiv lantbruksverksamhet präglade gården och lyckligtvis kunde det gamla stenhuset stå kvar utan att större ingrepp gjordes. Vallgravarna var en olägenhet och därför fylldes de igen, gårdshuset byggdes om och byggdes på men inne i husens väggar, i vallgravens djup och under gårdsplanens kullersten fanns hela tiden Jens Holgersen och hans släkts historia bevarad. De skånska adelsätterna bytte av varandra i ägarlängden fram till 1924 då staten övertog anläggningen och husen fick en helt ny funktion.

1730-talet. Släkten Beck-Friis övertog gården.

1830-talet. Släkten Sylan övertog gården.

1879. Släkten Rosenkrantz återfår gården genom gifte.

1924. Glimmingehus donerades till staten och har allt sedan dess förvaltats av Riksantikvarieämbetet. Det var i detta sammanhang som stenhuset skiftade funktion från månghundraårigt magasin till skånesymbol, turistattraktion och tummelplats för den historiska forskningen.

Fram till 1924 då Riksantikvarieämbetet övertog Glimmingehus fungerade stenhuset som ekonomibyggnad på en stor lantgård. Foto Lunds Universitetes Historiska Museum.

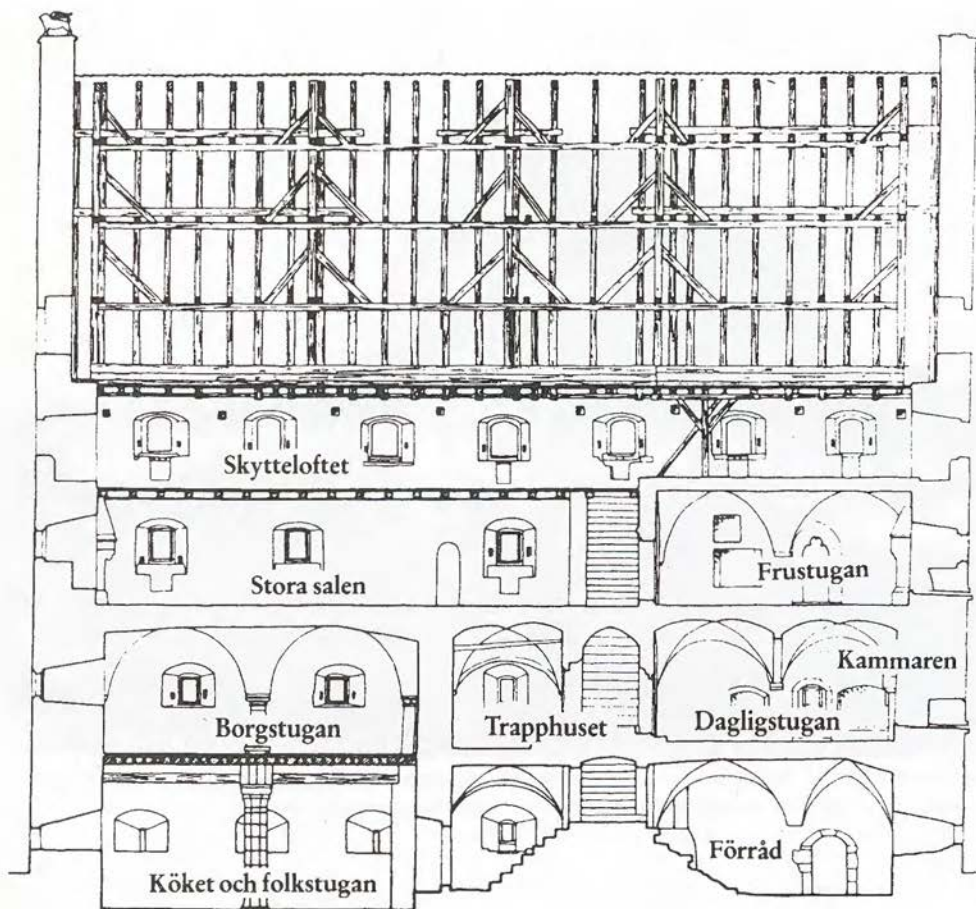
Rundvandring i huset

De första forskarna möttes av en belamrad magasinsbyggnad med nyupptagna öppningar och portar till källarrummen. Man kom till ett stort lantbruk där mejeriet var hopbyggt med de medeltida byggnaderna, en smedja lutade sig mot stenhusets norra vägg och mängder av drängar och pigor rörde sig på den medeltida borgen. Byggnaden imponerade på forskarna, rummen fick namn och fylldes med förmodade funktioner.

Källaren

Folkstugan

In till borgen kommer man genom en tämligen liten dörröppning som har varit försedd med en kopparbeslagen port vilken kunde reglas med tre grova skjutreglar som löpte i dörrkarmens murhål. Trappan till vänster leder ner i Folkstugan där man föreställer sig att borgens besättning och personal har haft sitt uppehållsrum. Taket bärs

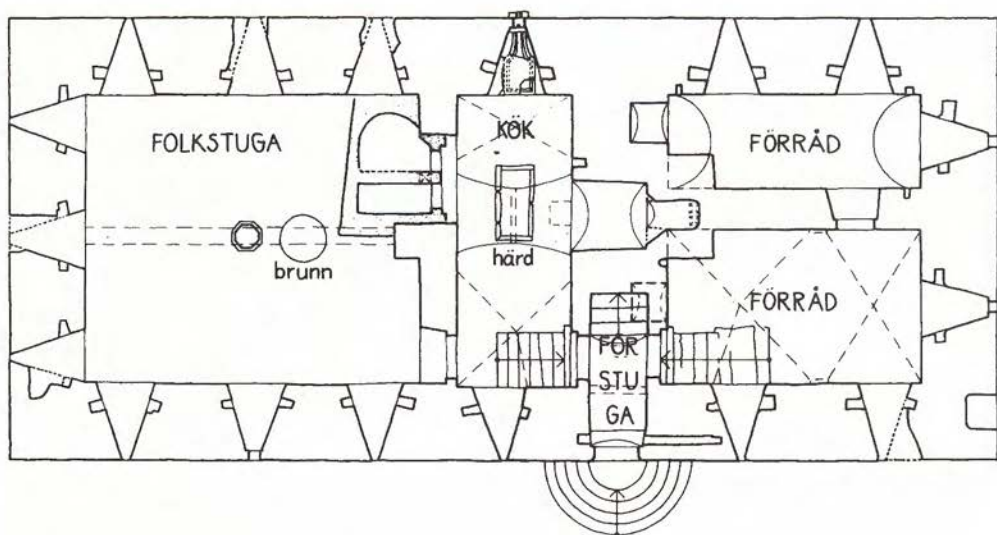
Glimmingehus i genomskärning.

upp av fyra grova ekbjälkar som vilar på en pelare av gotlandssten. Vid pelarens bas finns den brunn där, enligt sägnen, en hemlig gång ska mynna. Gången leder till Bolshögen vid Bolshögs kyrka, om man får tro sägnen.

Köket

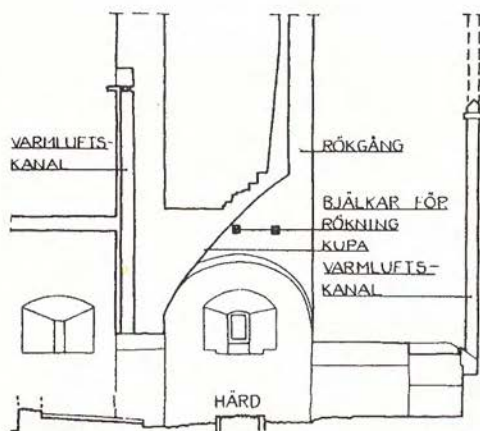
På väg ner mot Folkstugan passerar man köket. Trätrappan som en gång lett ner till källargolvet är försvunnen och besökaren

får nu stå i Folkstugan och se in i köket genom det murvalv där de två bakugnarna en gång fyllde hela öppningen. Trappan, som har lett upp till fönstersmygens praktfulla utslagsvask av gotlandssten är också försvunnen. Mitt på köksgolvet finns en härdpall för den öppna elden. Här stod grytorna på sina tre ben och kokade. Man grillade på spett över glöden och stekte på järn över elden. I ugnarna har man

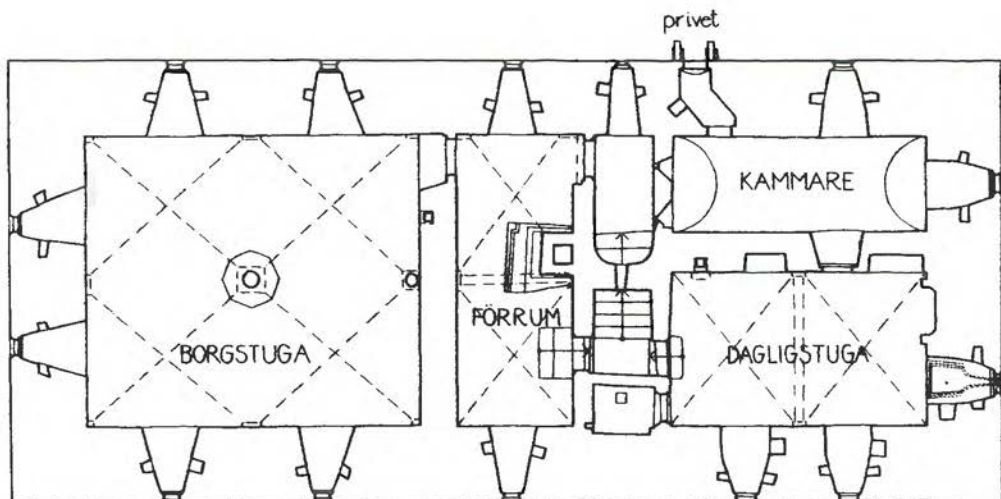

Plan av källarvåningen. Källarens största rum har döpts till Folkstugan. Mitt i källaren ligger köket och till höger finns två förrådsrum.

bakat och stekt. Bakom härden i den mörka muröppningen eldade man för att i en så kallad hypocaust skapa varmluft, som leddes upp till de övre våningarna genom kanaler i väggarna. Röken från eldplatserna steg mot taket som bildar en väldig kupol, eller tratt. Denna övergår i en skorstensstock som går att följa upp till husets övre loft där den är riven och igenmurad. Detta var husets hjärta – alltid var murstocken varm och alltid spreds mer eller mindre värme genom hypocaustkanalerna. Den kalla, råa luft som i dag möter oss i borgen spred sig först när man, för kanske 400 år sedan, slutade att elda i källaren. Under Jens Hølgersens dagar fyllde huset av en dräglig värme med en doft av rök, mat och människor.

Varm luft togs från köket och leddes upp till salar och bostadsrum.

Första våningen inrymmer Borgstugan och två bostadskamrar.

Källarförrådet

Åter i förstugan kan man gå nerför trappan åt höger. Här finns två rum som troligen har varit förråd fyllda med tunnor, säckar, korgar och kistor. I dag finns ett vackert portalöverstycke av gotlandssten uppställt i det första rummet och några kraftiga bjälkar från den vindbrygga som byggdes omkring 1547 ligger på golvet i det inre rummet. Denna vindbrygga ersatte en äldre brygga vilken enligt dendrokronologisk datering av bryggans rustbädd hade byggts omkring år 1515.

Första våningen

Borgstugan

Trappan leder förbi försåtliga "dödsfällor" upp till den första våningen. Det första rum man kommer till från Skorstens-kammaren är Borgstugan med sitt välvda tak och det rustika stenbordet inbyggt i den kolonn som bär upp det välvda taket.

Golvet har troligen varit belagt med plattor av gotlandssten som senare använts någon annanstans. En märklig detalj i detta rum är att fönsteromfattningarna är felvända. Av de 40 fönsteromfattningar som finns i huset har Borgstugans sex fönster troligen varit de första som murades på plats, kanske under det första byggnadsåret. Byggmästaren har uppenbarligen inte förstått fönstrens konstruktion. Troligen har alla omfattningarna kommit prefabrikerade från ett gotländskt stenhuggeri. I nästa byggnadsomgång, kanske året därpå, har fönstren vänts rätt. Bäst ser man denna märklighet från borggården. Uppvärmningen av Borgstugan har skett med varmluft från en kanal som mynnar i väggen vid sidan om dörren. Varmluften kom från bakugnskomplexet i källarens köksavdelning. Rummet kan ha använts som "vardagsmatsal" för familjen, med plats för ett rimligt antal gäster och beläget i närheten av köket.

Borgstugan har troligen haft flera funktioner – vardagsrum, familjens matsal, arbetsrum är några tänkbara.

Borgherrens bostad

I förrummet utanför Borgstugan, som kallas Skorstensskammaren, ser man den kraftiga skorstensstocken från köket och i ena hörnet står "Vildmannen" med sin klubba och en fångad hare. Troligen stod statyn ursprungligen uppe på den västra gavelspetsen som en motsvarighet till det lejon som ännu står på den östra gaveln. Statyn har under 1800-talet haft skiftande placeringar på borggården men under de senaste 70 åren har den stått på sin nuvarande plats. En omfattande sägenflora finns kring "Vildmannen" eller "Jätten" som den lille stenmannen också kallas. Han står i dag på vakt invid den dörr som leder in till den mest privata bostadsdelen i huset. Det första rummet har döpts till Dagligstugan och det har värmts såväl genom en värmekanal som genom en öppen spis som har sin rökstock inne i västgaveln. Invid spisen finns en alkov som kan ha varit en säng- eller viloplats. En vask i fönsternischen mot väster har gjort att man har kunnat tvätta sig och kanske bada i balja utan att vattnet skulle bäras såväl upp som ner för trapporna. Under medeltiden badade man gärna – hemma eller i städernas många badhus. Badet var en form av umgänge och det finns åtskilliga bilder av medeltida par som delar samma badbalja. Ett skåp har troligen varit inmurat i den nisch som finns i södra väggen och i fönstersmygarnas väggar finns urtag för mindre skåp. Från Dagligstugan, som kunde motsvara dagens vardagsrum, kommer man också in i den lilla kammare där portens fällgaller hade sitt vindspel. I denna kammars golv ses ytterligare en försätlig dödsfälla – ett hål genom vilket man kunde angräpa en inkräktare från

Vildmannen med sin hare och träklubba har skapat en flora av sägner.

ovan. Borgens mest privata rum ligger innanför Dagligstugan, bakom en dörrömfattning som är märkt med Ulvstands vapen. Här kan man tänka sig att borgherren hade sitt sovrum och sin garderob och skattkammare. Från detta rum kom man genom yttermuren ut i en så kallad "privet" som var en toalett som hängde likt en fågelholk utanpå borgmuren. Inne i priveten kunde man ställa sitt ljus i en liten nisch och sätta sig på en bräda med ett stort hål i. Man kan tycka att det var en olägenhet att förorena borgholmen på detta sätt men de djur som troligen fanns inom borgen har bidragit till renhållningen. Privetens dörr gick att stänga med en lång regel som löpte inne i muren. Ingen inkräktare skulle kunna komma in i den privata kammaren denna väg. Även i kammaren finns ett par "dödsfällor" i form av två skottspringsor i väggen ut mot trapphuset.

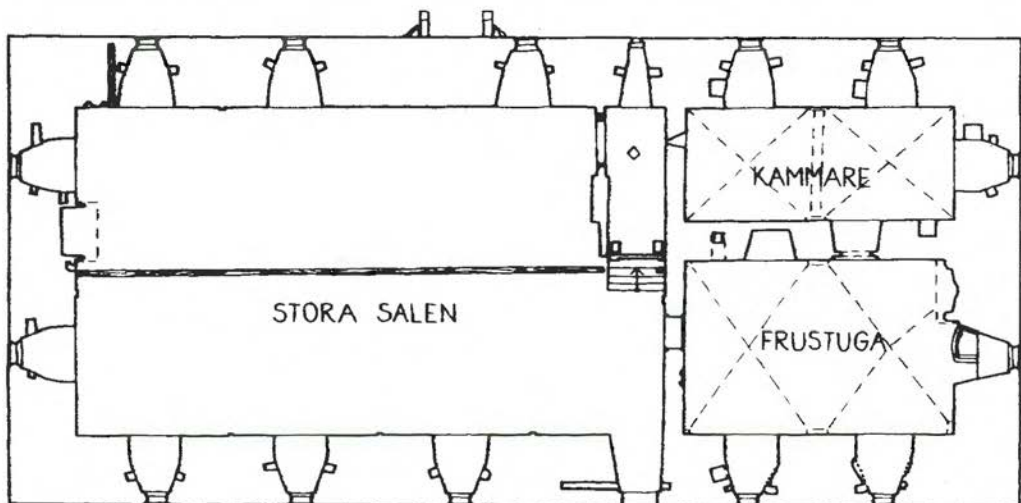
Den öppna spisen i Stora salen är gjord av Adam van Düren. På spisen finns reliefbilder av en sill och en salamander – allegoriska figurer för vatten (kyla) och värme.

Andra våningen

Stora salen

Till den andra våningen för en trappa med besvärligt höga steg, där en skottspringa döljs i ett av stegen. På den övre trappavsatsen möter inkräktaren den sista "fällan" som är en skottspringa i den högra väggen. På avsatsens golv finns dessutom ett hål genom vilket man kunde bekämpa inkräktare på våningen nedanför.

Till vänster kommer man ut i Stora salen som har varit en praktfull festsal. Rummet har från början troligen varit en stor sal som senare delats upp i mindre rum som har bemålats på olika sätt och fått olika golvbeläggning. Takbjälklaget är bytt under 1600-talet men ännu finns ett par ändar till de ursprungliga kvadratisk bilade ekbjälkarna kvar.

På den andra våningen finns den stora representationssalen som man troligen har nått från ett trapporn vid husets nordsida. Den södra kammaren verkar inte ha färdigställts medan den norra innehåller ett stort antal stenreliefer.

I rummets nordvästra hörn finns en till hälften igenmurad dörröppning ut mot borggården. Två bomhål för dragreglar finns i karmarna, liksom invid den nedre porten. Man har ursprungligen haft behov av en grov port i denna muröppning. Om vi ser ut genom öppningen, ner mot borggården, finner vi att borgens yttertrappa är uppbyggd på en kvadratisk plattform. Detta är markeringen för en byggnad som har legat framför borgens nordmur – troligen ett trapporn. I tornets nedre våning har en muröppning påträffats och i golvet låg en utslagsvask med avlopp genom muren, lik den i Dagligstugan. Golvet innanför den igenmurade öppningen är hårt slitet vilket tyder på att många fötter vandrat över stenen. Och var kom de från – om inte från en trappa på utsidan av huset? Konstruktionen är känd från många hus från samma tid.

Även i detta rum har det funnits en privet, något större än den i andra våningens kammare, vilket kanske beror på att många människor har kunnat samlas i salen när fester har hållits. Vid den östra väggen finns en ännu bevarad öppen spis vid vars sida har stått en nu riven pottugn (enklare form av kakelugn). Spisen är troligen ett verk av Adam van Düren som gärna roade sig med allegoriska drolierier som salamandern (eld) och sillen (vatten) vilka syns på det högra sidostycket. Uppe på väggen, till höger om spisen, sitter en väderbiten stenrelief med Rosensparrevapnet och året 1504. Rosensparre var Jens Holgersens mors släkt. Rökstocken från källarens kök är riven i denna våning men har ursprungligen stått mot den västra väggen. Man kan därför tänka sig att det har funnits en öppen eldstad även i denna ände av rummet.

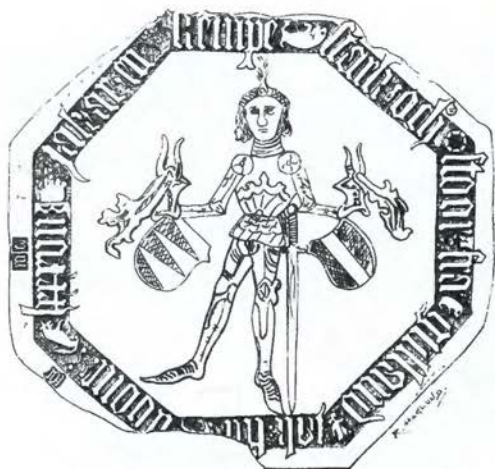

I Frustugan – den andra våningens norra kammare – finns bland annat denna relief av Adam van Düren. Motivet är välkänt under renässansen och föreställer Maria på månskäran.

Frustugan

Från Stora salen kommer man genom en märkligt dekorerad dörromfattning in i borgens mest förbryllande rum som har kallats både Kyrkan, Frustugan och Praktvåningen. Ett antal stenreliefer av Adam van Düren är inmurade i rummets väggar. Dörromfattningen mot Kammaren innan-

för ser ut som om den vore av tidigmedeltida romansk stil men är troligen gjord av van Düren. Relieferna av korsfästelse-scenen och Maria med barnet är omisskännliga verk av honom och den förstnämnda är dessutom signerad av Adam van Düren 1505. Invid den knäböjande

"Trädgårdsbordet", en åttkantig kalkstensskiva, är inmurad i Frustugans fönsternisch.

Teckning R. Haglund 1884. Foto N. Lagergren 1967, ATA.

Genom den rikt skulpterade portalen kommer man in i Kammaren.

mannen står initialerna J.H. som kan antagas betyda Jens Holgersen. Dessa reliefer är av gotländsk sandsten och helt opåverkade av väder och vind. Men i samma rum finns också en mycket väderbiten relief i det nordvästra hörnet, troligen föreställande det ulvstandska vapnet. Var har dessa vindpinade stenar suttit från början? I Frustugan finner man också det märkliga "trädgårdsbordet" med dateringen 1487 vilket är tolv år tidigare än husbygget ska ha påbörjats. Mitt emot detta, i samma fönstersmyg finns en stor rödaktig kalkstenplatta med hål för något okänt ändamål och i fönstersmygens golv finns en vask inmurad. Allt verkar oövertänkt och placerat utan djupare mening. Rummet kan sägas vara ett förbryllande senmedeltida konstgalleri med hypocaustuppvärmning och öppen spis men utan klar funktion.

Kammaren som man når genom den exklusiva romanska dörrömfattningen är också märklig eftersom den ger ett halfärdigt intryck. Väggarna har aldrig putsats eller klänts med träpanel – husets mest exklusiva dörr leder till det simplaste rummet.

Tredje våningen

Skytteloftet

Det murade trapphuset har nu övergått i en trätrappa som från Stora salen leder upp till nästa våning – Skytteloftet. Rummet sträcker sig över hela byggnaden och har 18 öppningar med träluckor. I öppningarna ligger inmurade diverse stendetaljer av fönsterömfattningar som verkar ha blivit över vid bygget. Man hade kanske planerat att bygga fler våningar vilket är van-

Skytteloftet.

ligt vid de andra fasta husen. Längs väggarna i rummet, en bit från golvet, finns små kvadratiska hål. Genom dessa har man kunnat sticka ut bommar på vilka man lagt en utvändig skyttegång. Några av lucköppningarna är ommurade och har nog ursprungligen varit rymligare. Genom dessa större öppningar har en försvarsstyrka i största hast kunnat omgrupperas,

beroende på var fienden var mest aktiv. Från denna våning kommer man också ut i den norra väggens karnap eller ”blynäsa” som en sådan utbyggnad också kallas, eftersom man därifrån kunde hälla smält bly över angriparen. Karnapen ligger på två klumpiga konsoler som skiljer sig från de välhuggna stendetaljer det ursprungliga huset visar upp.

Övre vinden

Den övre vinden domineras av det understrukna tegeltaket som ligger på den imponerande takstolen, vilken med sitt kraftiga ekvirke sträcker sig mot taketsnock. Delar av takstolen har byggts om beroende på att vinden har använts som magasin. År 1676 försökte dessutom en svensk häravdelning riva huset. Man började med tak och takstol men rivningen avbröts raskt då man såg en dansk eska under segel i Bornholmshatt. Frågan är om man hann riva något alls?

Delar av takstolen är reparerad med virke som är fällt under 1700-talets första årtionden. Det kan knappast vara reparationsvirke för att ersätta det som rivits 40 år tidigare utan det är snarare fråga om en ombyggnad. Golvbjälklaget som man ser som tak i Stora salen har samma datering, medan andra detaljer i takstolen är daterade till 1400-talet. Huset kan ha anpassats till sin funktion som lagerhus. Som kuriosum kan nämnas att takteglet till viss del kommer från hotell Svea i Simrishamn.

Den övre vinden med sin imponerande takstol och det understrukna tegeltaket.

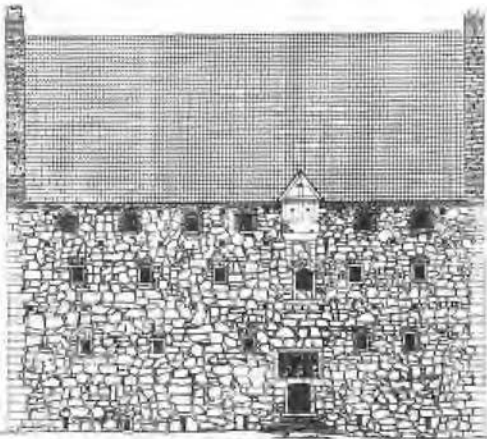
Under 1930-talet tömdes de igenfyllda vallgravarna och tusentals föremål påträffades i bottenlammet mellan de välbyggda vallgravssidorna. Foto A. Oldeberg 1936. ATA.

Arkeologi och byggnadsundersökningar

1930-talet. Vallgravsundersökningen

Fram till 1930-talet hade forskarna huset, heraldiken och de skrivna källorna att arbeta med. Men då staten hade övertagit Glimmingehus genomfördes åren 1935–37 ett omfattande byggnadsvårdsprogram för gårdshuset vilket gav möjlighet till murverksundersökningar. Samtidigt gjor-

des stora arkeologiska undersökningar i vallgravarna då dessa grävdes ur och tömdes på fyllnadsmassor. Fyndmaterialet blev mycket omfattande och visar på ett exklusivt hushåll med de dyraste föremål som fanns att köpa i Europa vid 1500-talets början. Venetianskt glas, motivpressat sten-

Glimmingehus nordfasad. Uppmätning av Sten Anjou 1925. ATA.

gods från Rhenområdet, spansk keramik, Maximilianska rustningsdetaljer – är några exempel på denna lyx. All denna grannlåt upphörde omkring 1520, tydligen i samband med Jens Holgersens död, och det senare fyndmaterialet är av ordinarie skånsk storgårdskaraktär. Byggnadsundersökningarna gav en antydning om att borgen varit omgärdad av en mur samt att delar av den norra längan kunde vara från omkring 1500 medan de övriga två längorna var yngre. I källaren grävde man fram köksinredningen med ugnar och härd och hela huset mättes upp och ritades.

1990-talet. Nya metoder och nya frågor

Det äldsta Glimmingehus

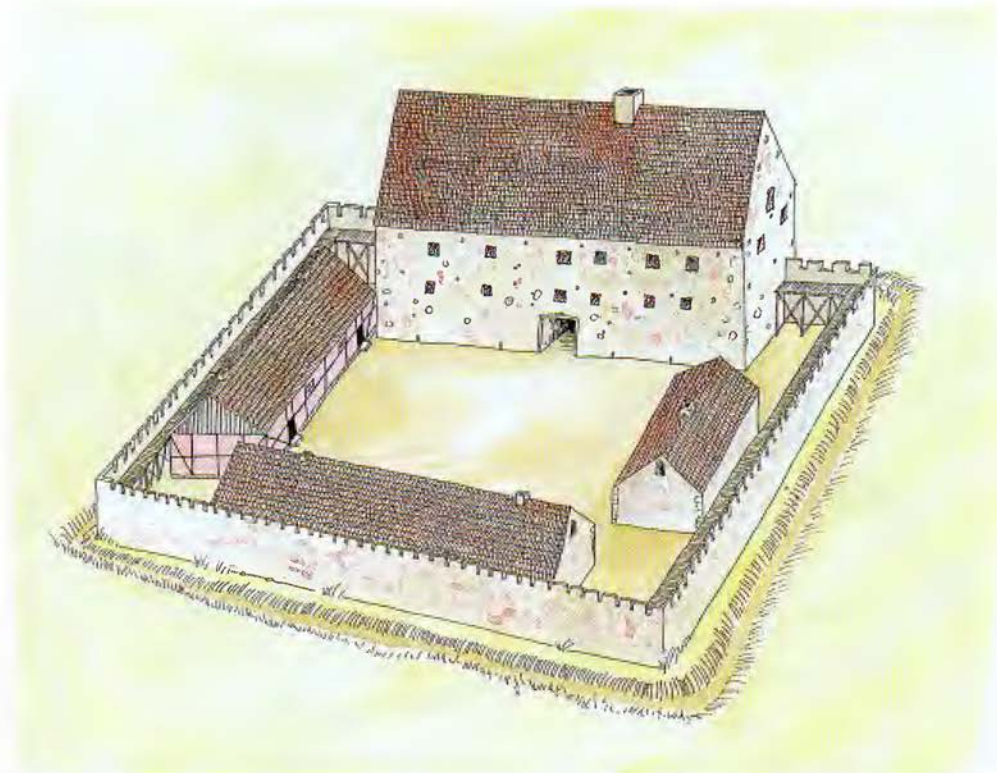
Forskningsarbetena under 1990-talet började med att en rad frågor ställdes och svaren söktes genom fältundersökningar, arkivstudier och laboratorieanalyser. En viktig – och kanske lite märklig – fråga

lydde: Var stod trädgårdsbordet, som nu är inmurat i Frustugans fönsternisch innan Glimmingehus byggdes? Bordet är daterat genom det inristade årtalet 1487 medan huset började byggas först år 1499.

Jens Holgersen, som bevisligen ibland bodde på Glimmingehus och skrev sig till Glimminge, ligger begravd i Vallby kyrka, liksom hans fader Holger Henriksen som också skrev sig till Glimminge. Denne bör följaktligen också ha bott i Vallby socken och inte i Glimminge by som ligger i Bolshögs socken. En gång kan släkten kanske ha bott i Glimminge by men i en orolig tid flyttat därifrån, liksom åtskilliga andra adelsmän tvingades göra under det danska Borgarkriget, 1250–1360. Troligt är alltså att ett hus fanns på platsen redan före 1499 och Sophia Brahe nämner också i sin släktbok att Gert Minkwitz fick Glimminge genom sin hustru och att ...”där var icke så byggt eller förbättrat som det är nu.”

Svaret på frågan om det funnits ett äldre hus på platsen fick man genom arkeologiska undersökningar. I ett par provschakt fann man rester efter det äldre Glimminge. I schakt som togs upp mot sydmurens utsida kunde man tydligt se att det nuvarande Glimmingehus står på murarna till ett äldre hus. På andra sidan muren, inne i köket, kan man se att det nu existerande Glimmingehus södra yttermur står på en kullerstensläggning som i sin tur är lagd över det äldre husets mur. Även invid den norra murens utsida, öster om trappan, finns spår av det äldre huset.

Man kunde se att ytan söder om det äldre huset varit partiellt stenlagd ända ut till vallgraven, som anlades omkring 1500, och att stenläggningen fortsatte även i åkern, söder om vallgaven.

Före Jens Holgersens ombyggnad omkring 1500 kan Glimmingehus ha sett ut på detta sätt.

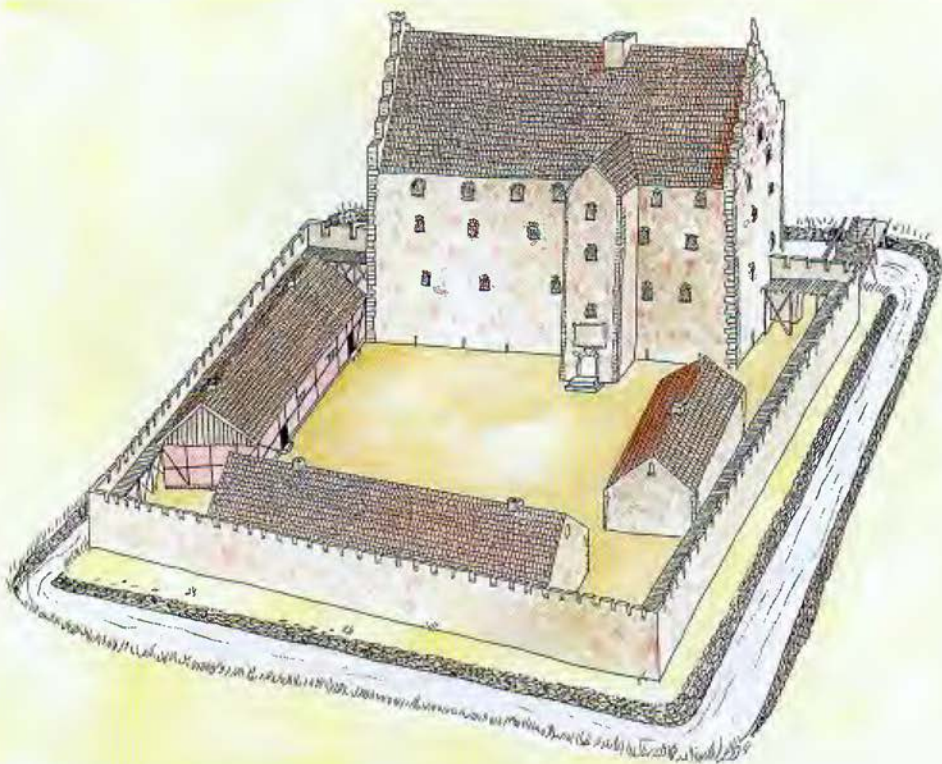
Teckning Jan Antreski.

Under den nuvarande museibygnaden påträffades den borgmur som har omgivit borgen både i det äldre och yngre skedet. Längs den norra borggårdsbegränsningen hittades en kraftig grundmur till ett hus som har tillhört borgens äldre skede.

Ett kraftigt stenhus i söder och ett mindre i norr är sammanbundna eller avslutna av en mur. Detta känner vi till om den äldre anläggningen. Trots att åtskilliga kvadratmeter av denna äldre nivå har undersökts är det enda fyndet hittills en bennål vilket gör att dateringen är osäker.

Jens Holgersens Glimmingehus

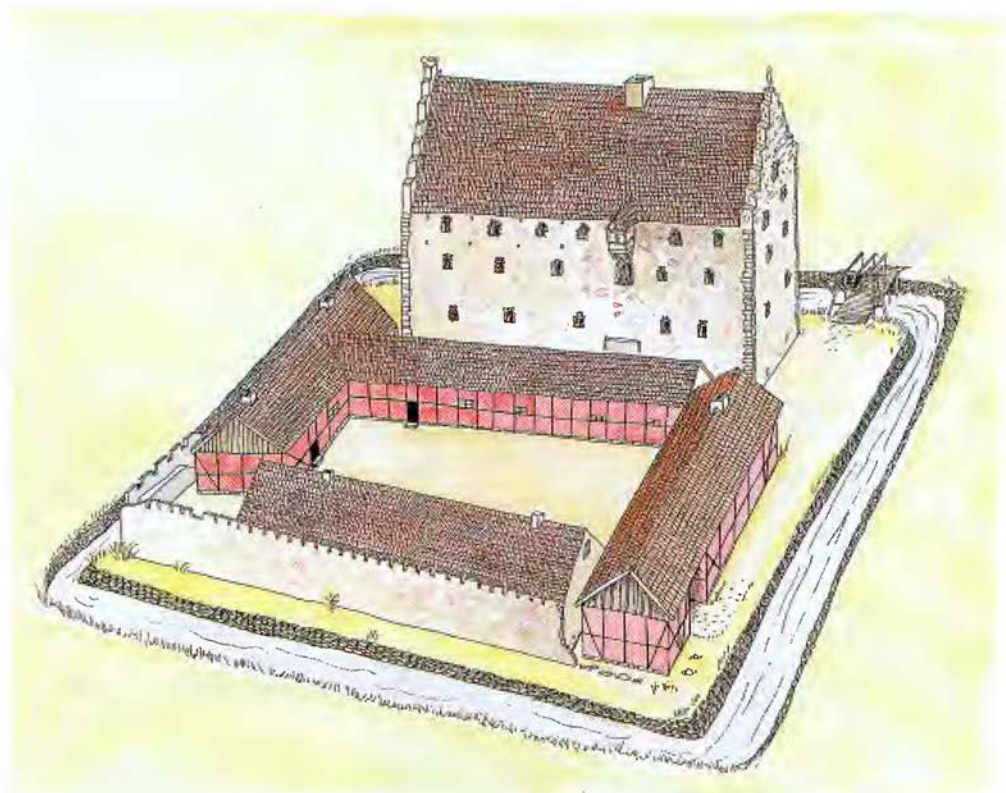
En annan fråga är vad Jens Holgersen hade lagt grundstenen till år 1499? Den stora grunden norr om stenhuset, framför porten, visar att någon form av trapporn har funnits, vilket också dörren in till Stora salen på den andra våningen antyder. Detta gör att den stora stentavlan får en omöjlig placering inne i trappornets mörker. Den bör ha suttit på trappornets yttervägg från början och har fått sin nuvarande placering när trappornet revs. Hade Jens Holgersen lagt grunden endast till trappornet med minnestavlan år 1499?

Glimmingehus efter Jens Holgersens ombyggnad. Teckning Jan Antreski.

Det visar sig att trappornet är murat med stötfog (utan förband) mot husets grundmur men i förband med dagemuren. Detta innebär att tornet har uppförts på samma gång som huset och att Jens Holgersen bör vara byggherre till det hela. De väderbitna stenrelieferna som finns inne i huset kan ha haft sin ursprungliga placering i tornet, liksom det vackra dörröverstycket av gotlandssten som nu står i den västra källaren. Vid undersökningar av borggården och området mellan

husen och vallgraven visar det sig att man har höjt marknivån med massorna från vallgravsgrävningen. Ovanpå utfyllnaden ligger en kullerstensläggning som har kunnat dateras till tiden omkring 1500. Stenhuset mot den norra borggårdsmuren var i bruk under Jens Holgersens tid liksom byggnader längs den östra och västra muren. Anläggningen verkar att ha varit ganska lik sin föregångare med den skillnad att ett annorlunda och möjligen större stenhus har byggts söder om borggården.

Vid 1500-talets slut hade stenhuset förvandlats till ett magasin bakom en stor gård.

Teckning Jan Antreski.

Glimmingehus efter Jens Holgersen

En fråga i forskningsarbetet är hur huset och gården har disponerats och använts efter Jens Holgersens tid. Fynden från vallgravsutgrävningen antyder att det skett en stor förändring i hushållets standard vid tiden för Jens Holgersens död. Det exklusiva importgodset övergick snabbt i inhemska bruksvaror. Kan man se denna förändring från lyxliv till bondliv också i borgholmens användning och disposition?

Schakt i borggården har visat att man omkring mitten av 1500-talet byggde en

länga just norr om det stora stenhusets porttorn – så nära tornets vägg att man kan anta att porttornet har rivits vid denna tid. De oformliga konsollerna för blynäsan i Skytteloftets sydvägg kan ha murats in vid denna tidpunkt och de exteriört monterade stenreliefferna har fått nya platser. Infarten till borgen flyttades från söder till öster och Glimmingehus förvandlades till ett bakgårdshus invid en fyrlängad herrgård. Man kan tänka sig att dessa förändringar påbörjades i samband med att Erik Rosenkrantz gifte sig med Jens Holgersens

sondotter Margareta Börjesdatter år 1558 och en ny släkt kom att sitta på Glimmingehus.

Den äldsta avbildningen

Omkring 1680, alldeles efter Skånska kriget, gjorde den svenske ingenjörskaptenen Gerhard Burman en teckning som föreställde Glimmingehus i fågelperspektiv. Bilden trycktes som kopparstick först 1756 av Abraham Fischer vid Kungliga Fortifikationen och har publicerats i åtskilliga sammanhang. Borgens kök fungerade tydligen ännu vid denna tid – skorstenen är åtminstone kvar. Men i andra detaljer ger bilden upphov till åtskilliga frågor. Trots att den svenske officeren Hintzke

ska ha rivit av delar av taket under Skånska kriget ligger detta oskadat. Hur kommer detta sig? En undersökning av takstolen visar att en stor reparation har skett först 1717, 40 år efter Hintzkes förmodade rivning, vilket gör att man får ifrågasätta omfattningen av takdemonteringen.

En annan fråga som löstes med hjälp av arkeologi och kvartärgeologi är: Varför ligger Glimmingehus, enligt Burmans/Fischers bild, på en ö i en sjö – var är vallgraven? Genom utgrävning av en vall öster om Glimmingehus kunde man visa att vallen hade byggts på 1600-talet för att dämna upp vattnet så att en sjö bildades. Detta skedde troligen för att ge gården ett ökat skydd under Skånska kriget.

Glimmingehus på 1680-talet enligt Burman/Fischer. ATA.

På 1860-talet var vallgraven igenfylld och mot stenhusets nordmur lutar sig en smedja. Vid det närmaste hörnet finns en nisch i muren och i denna stod Vildmannen på 1920-talet. På bilden skymtar han bortom trappan. Fr. Richard ca 1860. ATA.

Kristus på korset av Adam van Düren är signerad och daterad – ADAM 1505. Under den knäböjande mannen står J.H. vilket kan tolkas som Jens Holgersen. ATA.

Adam van Düren

Adam van Düren är nordens mest kända och väldokumenterade medeltida konstnär. Han har ansetts vara Glimmingehus arkitekt och byggmästare eftersom hans signatur finns på korsfästelse-reliefen och hans manér präglar de flesta övriga konst-

verken. Men hur är det med Adam van Dürens roll i byggandet av Glimmingehus?

Adam van Düren kom troligen från staden Düren i närheten av Köln där han hade fått sin utbildning. Han kallades till Skandinavien år 1487 av biskop Henrik Tide-

*Adam van Dürens relief föreställer Maria på
månskäran, ett mycket uppskattat motiv under
renässansen. ATA.*

*På den östra gavelns högsta tinne står ett
stenlejon och spejar ut över Bornholmsgattet.
På den motsvarande västra gaveltinnen ska
Vildmannen ha stått. Båda kan vara verk av
Adam van Düren. ATA.*

mansson i Linköping där domkyrkan var under ombyggnad. Nästa gång Adams verksamhet har avsatt spår är i Laxmandsalen på Helsingörs karmeliterkloster. Kung Hans rikshovmästare Poul Laxmand donerade en mycket stor summa till klostret och mellan 1493 och 1500 pågick arbetena med den påkostade salen. År 1503 daterar Adam en porträttre relief av kung Hans. Porträttet utfördes på en bilagssten och placerades på Köpenhamns slott (bilagsstenar placerades parvis på var sin sida om en dörr). Mellan 1512 och 1527 var Adam verksam i Lunds domkyrka med ett kortare gästspel tillsammans med Christian II i Stockholm åren 1520–21. År 1532 utfärdade kungens kansli ett pass åt Adam van Düren, ”kunglige majestäts tjänare”, för en resa till Tyskland och tillbaks igen. Detta är sista gången som vi hör talas om

honom. Kanske stannade han hemma i Tyskland efter 45 års arbete i de nordiska länderna? Han borde vid denna tid ha uppnått en hög ålder och kunde dra sig tillbaka efter väl förättat värv.

Troligen kan man finna flera olika entreprenörer bakom byggandet av Glimmingehus. Arkitekturdetaljer och kvadrar i gotlandssten har producerats på Gotland. En gotländsk byggmästare kan ha tagit hand om de prefabricerade delarna som efter en lång transport nådde byggnadsplatsen. Byggmästaren förstod sig inte riktigt på fönsteromfattningarna när han murade in de första fönstren i Borgstugan – de vändes bak och fram. Nästa gång gick det bättre – i borgherrens bostad blev de rätt vända. Inga verk av van Düren finns i den första våningen men på nästa våning har man uppenbarligen haft problem med

Stentavlan över ingången mäter 2,5x2 meter och är gjord av gotlandssten. Tavlans troligen ett verk av Adam van Düren och utgör ett magnifikt minnesmärke över Jens Holgersen Ulustand, hans två fruar och hans byggnad av Glimmingehus. Foto Ulf Bruze, ATA.

hanteringen av all stenkonst, den har placerats i ett gytter i ett rum, med undantag för den öppna spisen i Stora salen.

Adam van Düren har otvivelaktigt gjort mycket av Glimmingehus utsmyckning men det är svårt att tänka sig att han hade det övergripande ansvaret för hela bygget eftersom han var engagerad av kung Hans vid Köpenhamns slott under tiden som Glimmingehus byggdes. Hade en och samma person övervakat hela bygget hade Borgstugans fönster inte vänts fel.

Adam van Dürens konstverk är gjorda utifrån den gotländska foten men huset i övrigt lär vara byggt efter den svenska foten.

Slutligen kan man fråga sig om Adam van Düren, om han själv fått bestämma, hade placerat alla sina konstverk i ett gytter tillsammans med ett gammalt trädgårdsbord, en stor stenskiva med okänd användning och en vindpinad stenrelief? Det finns många frågor kvar att besvara.

Glimmingehus från luften. Foto Jan Norrman, RAÄ.

Världen runt Glimmingehus

Under Jens Holgersens livstid övergick medeltiden i renässansen. Välkända konstnärer som Rafael och Michelangelo verkade i Sydeuropa och i Nordeuropa har vi bland andra tysken Albrecht Dürer och holländaren van Eyck. I Stockholm reste Berndt Notke S:t Görans-statyn och Albertus Pictor målade i Härkeberga kyrka. Man övergav medeltidens asketiska och stränga stilideal för en mer lättsam och lustfylld stil. De övervägande religiösa bilderna byttes mot en i vissa fall dokumentär realism.

Leonardo da Vinci representerar univer-

salgeniet som arbetade med allt från konst till kanoner och utforskade elementen och människan.

Man upptäckte världen under Jens Holgersens livstid, Columbus kom till Amerika 1492, Vasco da Gama landsteg i Calcutta några år senare och Fernando Cortez hade i grunden plundrat aztekernas rike år 1521.

Luther spikade upp de 95 teser som kom påvemakten i Europa att rämna och Machiavelli spred en ny maktideologi där härskaren tilläts använda vilka medel som

helst – svek, mord eller svindel – bara det gagnade riket. I Tysk-Romerska kejsardömet härskade Maximilian I av huset Habsburg. Han såg förändringen och försökte på olika sätt att återuppliva medeltidens riddarromantik. Han skrev och ver-

kade för en nostalgisk våg som kanske också den 50-årige Jens Holgersen red på när han ritade Glimmingehus som en otidsenlig borg med en riddarromantisk inredning.

De vallgravsfynd som gick att knyta till Jens Holgersens tid var ofta exklusiva importföremål. Bilden visar ett stengodskrus från Rhenområdet.
Foto Bengt Almgren, Lunds Universitets Historiska Museum.

Medeltidsfestival på Glimmingehus. Foto Bengt Edgren, RAÄ.

Sammanfattning av forskningsresultaten

Vi har ännu mycket lite kunskap om det äldsta Glimmingehus men vi kan antaga att det byggdes under det danska inbördeskriget 1250–1360. Stormannen som bodde på sin gård i Glimminge by flyttade vid denna tid troligen ut i sankmarken och byggde en borg för att skydda sin familj och rikedom. Denna första borg kan ha byggts av släkten Urup eller kanske av Gert Minckwitz, Jens Holgersens farfars

far. Vi vet att en ringmur omgärdade anläggningen och att två stenhus uppfördes invid muren.

Nästa stora omvälvning skedde när Jens Holgersen Ulfstand lät bygga om anläggningen omkring 1500. Han uppförde ett praktfullt hus med exklusiva gotländska stenhuggeridetaljer och ett trapporn på nordsidan. Den stora stentavlan som idag sitter över entrén satt troligen på trapp-

tornet tillsammans med de väderbitna stenreliefferna med hans moders och faders vapen som nu sitter inne i borgen.

Trots alla försvarsanläggningar och ”dödsfällor” var borgen föråldrad redan när den byggdes eftersom den inte gick att försvara mot det nya anfallsvapnet – kanonen. Men tänkbart är att Jens Holgersen efter många år som krigare och länsherre drabbades av samma nostalgiska vurm som kejsar Maximilian och försökte återupprätta den riddartid som flytt.

Fynden från vallgravsgrävningen visar att ett hovliv av kontinental mått har levt på Glimmingehus – med importerade lyxföremål, tornerspel och all den prakt som krävdes för ett riktigt riddarliv. Kanske byggdes Glimmingehus som en riddarromantisk praktbostad – ett lustslott för fest och nöje – som fylldes av glans under Jens Holgersens dagar men efter hans död stod kvar som ett tomt minnesmärke över ”Skånes siste riddare”.

Efter Jens Holgersens död verkar den överdådiga lyxen ha försvunnit helt och ett mera normalt storbondeliv kom att levast på gården. Praktbostaden övergavs som bostad och fick i stället fungera som magasin, vilket också gjorde att huset kunde överlämnas i statlig vård på 1920-talet, i ”renässansskick”, utan missprydande ombyggnader och förödande reparationer.

Trots att huset står i ursprunglig skepnad, och med alla sina detaljer blottade, har forskarna under mer än 100 år presenterat ett otal tolkningar av tankarna bakom huset och dess konstverk. Så kommer det förmodligen att vara även i framtiden – gåtan Glimmingehus får aldrig ett entydigt svar.

Nyare litteratur om Glimmingehus

- Lars Jönsson*: 1995. Arkeologiska undersökningar 1993–94 (rapport LUHM).
Jesper Ahlquist, Ingrid Lassen: 1996. Takkonstruktionen på Glimmingehus. En historisk och strukturmekanisk analys. Examensarbete Arkitektur II. LTH.
Anders Ödman: 1996. Glimmingehus and its predecessor. (Castella maris baltici II.)
Sten Åke Nilsson (red): 1999. Glimmingehus 500 år.

